



de Duinrel



Natuurvereniging de Bollenstreek

29^{ste} jaargang, maart 2023



Bestuur voorzitter John van Velzen; F. Koolhovenstraat 5, 2171 RD, Sassenheim
telefoon: 06-54661288 of mail: voorzitter@bollenstreek.knnv.nl

penningmeester Jan Plomp; Ambachtstraat 29, 2181 RC, Hillegom
telefoon: 0252-516545 of mail: penningmeester@bollenstreek.knnv.nl

secretaris Maud van der Veen; Langevelderlaan 9, 2204 BB, Noordwijk
telefoon: 06-11098194 of mail: secretaris@bollenstreek.knnv.nl

ledenadministratie Maud van der Veen
mail: ledenadministratie@bollenstreek.knnv.nl

algemeen lid Agaat Mesman; Dopheidestraat 38, 2165 VP, Lisserbroek
telefoon: 0252-503039 of mail: agaat@quicknet.nl

Redactie de Duinrel Adrie van Dam, Annelies Moolenaar en Maud van der Veen
mail: deduinrel@gmail.com

webredacteur mail: webmaster@bollenstreek.knnv.nl

Excursiecommissie Agaat Mesman, Jan Bischoff Tulleken, Lidy van der Salm, Jan Plomp
en Jos van Schie

Waarnemingen Sarah Humphrey; Geestburg 6, 2171 DM, Sassenheim
telefoon: 0252-755156 of mail: vogelsbollenstreek@gmail.com

Milieuoverleg Duin- & Bollenstreek Nico Groen; Fazantstraat 50, 2162 GM, Lisse
telefoon: 0252-410460 of mail: nico.groen@casema.nl

Donateur of lid worden? Maak € 18,00 respectievelijk € 41,50 over op NL32 INGB 00005 61947 t.n.v.
KNNV afdeling Bollenstreek te Hillegom o.v.v. 'Donatie' en/of 'Contributie'.
Donateurs ontvangen de Duinrel. Leden krijgen daarnaast ook het blad Natura van de landelijke KNNV. Het lidmaatschap of donateurschap starten of beëindigen kan alleen per kalenderjaar. Opzeggen moet vóór 1 november per brief of e-mail gebeuren bij de ledenadministratie.

ontwerp omslag Maud van der Veen
ontwerp logo Sarah Humphrey
foto's omslag Voorkant: "Vingerhelmbloem", Adrie van Dam
Achterkant: "Rietgors", Annelies Moolenaar
Achterkant binnen: "Knobbelzwaan op ijs", Adrie van Dam

De volgende Duinrel verschijnt half Juni 2023.
De sluitingsdatum voor de kopij is 15 mei 2023.
De Duinrel is het kwartaalblad van Natuurvereniging de Bollenstreek, onderdeel van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging. De vereniging organiseert activiteiten zoals lezingen en excursies met aandacht voor vlinders, vogels, libellen en planten. Informatie over de vereniging vind je op de website: <https://bollenstreek.knnv.nl>.

De Duinrel, 29^{ste} jaargang, nr. 1, maart 2023



Inhoudsopgave

<i>Van de redactie</i>	4
<i>Uitnodiging voor Algemene Ledenvergadering met fotopresentatie</i>	5
<i>Jaarverslag natuurvereniging de Bollenstreek 2022</i>	6
<i>Financieel verslag 2022 en begroting 2023 KNNV Bollenstreek</i>	8
<i>Weg van de Duinrel en de Natuurvereniging</i>	9
<i>Inspiratieavond groene tuinen</i>	12
<i>Vogelexcursie op de Zuidpier van IJmuiden</i>	16
<i>De Archeologie van Rijnland</i>	17
<i>Pannenkoekenwandeling 2023</i>	20
<i>Winterwandeling Landgoed Leyduin</i>	22
<i>Lezing over reis naar Spitsbergen en Groenland</i>	23
<i>Natuurmomentje - Een mooi rouwrandje van de natuur</i>	26
<i>Bijpraten over Wassergeest</i>	28
<i>Werkgroep Natuurinventarisatie Langeveld</i>	29
<i>Nieuwe Werkgroep Roofvogels Rijnland</i>	30
<i>BioBlitz 400 Eendenkooi Warmond</i>	32
<i>Het eerste levensjaar</i>	34
<i>Waarnemingen 1 november 2022 t/m 31 januari 2023</i>	35
<i>Activiteitenprogramma</i>	39



Van de redactie

Door: Annelies Moolenaar

Het sleutelwoord voor deze Duinrel is: biodiversiteit.

Aan de hand van de jaarverslagen kunnen we constateren dat onze vereniging ook een soort ecosysteem is: door activiteiten, bestuur, financiën, en een kleurrijk blad dankzij een ware redacteuren-estafette. We zien u graag op de Algemene Ledenvergadering, om zelf ook een levend onderdeel daarvan te zijn!

U kunt lezen hoe, door enige aanpassing, de natuur weer welig tieren kan in eigen tuin, en hoe dat ook bij kan dragen tot meer samenhang met uw buurtgenoten. En verder: de basaltblokken van de Zuidpier bieden niet alleen aan mensen een veilige haven, maar ook voor tal van zeevogels. Maar voordat dit soort habitats door mensen werden gecreëerd, vertoonde onze kustlijn een grillig verloop. De toenmalige biodiversiteit wordt nu in beeld gebracht dankzij archeologie. Waar u nu uw auto parkeert graasde vroeger wellicht een Edelhert.

Deksels! Steeds is de biodiversiteit in het geding, omdat mensen de natuur exploiteren. Onze voorouders hebben op walvissen en Walrussen gejaagd (ver weg), Vinken gevangen (dichtbij): met niets ontziend geweld in een landschap en de dierenwereld ingegrepen. U kunt lezen over sporen daarvan, als monumenten die tot inkeer roepen.

De rol van de mens in samenhang met het ecosysteem is ook een uitdaging in de Waterleidingduinen, waar nu Damherten de kop van jut vormen omdat zij kaalslag van grote omvang veroorzaken. Soms is gewoon maar heel hard doorlopen de beste manier, om nog van het landschap te kunnen genieten.

Maar we blijven niet in mineurstemming steken. Want dankzij mensen die voer strooien komen liefvallige duifjes eten, die vervolgens weer het voer vormen voor passerende roofvogels. NB: dit verslag vraagt wel om een sterke maag. Geconstateerd wordt, mede door de werkgroep Roofvogels, dat het met deze grote grijpers aan de top van de voedselketen best wel de goede kant op gaat, dankzij kunstnesten en toezicht daarop door vrijwilligers.

Biodiversiteit in beeld te krijgen: daar wordt keihard aan gewerkt, juist door verenigingen zoals de onze. Er wordt gejaagd op zoveel mogelijk soorten op verschillende terreinen. Maar niet meer ter consumptie. Wel voor BioBlitzes om van te smullen!

Tenslotte verdicht het levensverhaal van een eerstejaars Merel hoe invloed van mensen toch positief uit kan pakken. Gelukkig een happy end!

Veel leesplezier!



Uitnodiging voor Algemene Ledenvergadering met fotopresentatie

Door: Maud van der Veen

Het bestuur van de natuurvereniging De Bollenstreek nodigt u uit voor de Algemene Ledenvergadering van 2022. De vergadering wordt gehouden op: **woensdag 19 april 2023** vanaf 20:00 uur in Speeltuin de Bijenkorf, Emmastraat 49, 2165 PR, Lisse.

Wij verzoeken u vriendelijk **zich van te voren aan te melden bij de secretaris: secretaris@Bollenstreek.knnv.nl** of tel: **06-11098194**.

Algemene ledenvergadering

1. Opening en vaststelling van de agenda
2. Notulen van de Algemene Ledenvergadering van woensdag 13 april 2022 (gepubliceerd in Duinrel 2022-2, blz. 50- 52)
3. Jaarverslag van het bestuur
4. Financieel verslag van de penningmeester
5. Verslag van de kascontrolecommissie en verkiezing leden kascontrolecommissie. De kascontrolecommissie bestaat uit de heer J. Moolenaar en de heer N. Groen. De heer J. Bischoff Tulleken is reservelid. De heer Moolenaar is aftredend kascontrolecommissielid. We zoeken nog een nieuw reservelid.
6. Mededelingen
 - Vanuit het Milieu Overleg Duin-en Bollenstreek (MOBD)
 - Vanuit de activiteitencommissie
 - Vanuit de redactie van de Duinrel
 - Vanuit de webredactie
7. Rondvraag
8. Sluiting

Fotopresentatie

Aansluitend aan de AV zal er een fotopresentatie zijn door Annelies Moolenaar over vogels op Texel.



Izabeltapuit op Texel (Annelies Moolenaar) →



Jaarverslag natuurvereniging de Bollenstreek 2022

Door: John van Velzen, Voorzitter

Na nog een licht kwispelend staartje van de coronapandemie in de eerste maanden mochten we in 2022 weer los. Wat een lekker gevoel om zonder ingrijpende beperkingen weer close together de natuur in te gaan. De een wat voorzichtiger dan de ander maar dat zal waarschijnlijk nooit meer veranderen.

Als vereniging hebben we in 2022 weer lekker kunnen organiseren. Activiteiten voor binnen en buiten, met slecht maar vooral goed weer, met gemotiveerde initiatiefnemers en enthousiaste deelnemers, van simpelweg het moment genieten tot interessant detailonderzoek maar vooral met hart en met ziel en heel veel zaligheid.

We kunnen terugkijken op gemiddeld heel veel deelnemers. Het leek wel of iedereen er ook echt aan toe was. De activiteiten waren in 2022 ook weer gevarieerd, leerzaam en leuk. Voor in het afgelopen jaar 25 georganiseerde activiteiten trokken we gemiddeld 21 deelnemers. Daar kunnen we zeer tevreden over zijn en stimuleert ons op dezelfde voet door te gaan.

Los van de diversiteit aan activiteiten is het lidmaatschap van onze vereniging ook behoorlijk gezond.

Tijdens de vele natuurwandelingen zijn er heel wat voetstappen gezet in een ook nog gezonde omgeving. Als de rook bij Tatasteel tenminste de goede kant op waait. Dit jaar waren o.a. Tespelduyn, de Horsten, Wassergeest, de zandmotor bij Ter Heide en landgoed Elswout doel van onze exploraties. Wat er gevonden en genoten is vindt u vanzelfsprekend terug in onze onvolprezen Duinrel. Uitgebreid onderzoek heeft onze vereniging gedaan op Tespelduyn en is vrijwel afgerond in Wassergeest. Het eindrapport van onderzoek op Tespelduyn maakt melding van 999 soorten planten, bomen, paddenstoelen, vlinders, vogels enz. Wat er allemaal op een oude vuilnishoop kan groeien en leven is onvoorstelbaar. Zolang we maar geen onderzoek doen naar leven daar diep onder de grond.

Het afgelopen jaar hebben we weer eens ouderwets les mogen geven. Een mini-vogelcursus trok 23 deelnemers die met groot enthousiasme onder leiding van de docenten Maud, Sarah en Annelies de theorie doorwerkten en daarna naar buiten trokken om te horen of zij herkenden wat ze geleerd hadden. En dat de cursus goed heeft gewerkt moge blijken uit het feit dat iedereen zijn diploma gehaald heeft. Dat voelde erg goed en gaan we dus vaker doen. Ook een succes was onze minicursus Paddenstoelen. Ook daar 24 cursisten die door Agaat, Arie en Maud de basisbeginselen werden bijgebracht hoe de paddenstoelen van elkaar te onder-



scheiden. Ook hier eerst in theorie en daarna lekker naar buiten. In het Keukenhofbos bleken al gauw 60 soorten te vinden dus met die basiskennis zit het nu wel goed.

Onze redactie bestaat uit een hecht team dat artikelen schrijft, samen de ingekomen stukken doorneemt en elke keer weer in staat is een schitterend kwartaalnummer uit te brengen. U bent inmiddels ervaringsdeskundige dus ik hoef u niet uit te leggen hoe fijn ons verenigingsblad leesbaar is. We hebben dit jaar op een fijne manier afscheid genomen van Cees Timmermans die 10 jaar lang trouw de redactie op zich nam. We blijven Cees gelukkig regelmatig als vleermuisdeskundige tegenkomen op onze wandelingen op zoek naar de Dwerg-, Water- of Meer-vleermuis of wellicht één van onze laatvliegers.

Ook een naam die ik hier niet onvermeld wil laten is onze Sarah Humphrey. Al heel wat jaren verzamelt zij alle waarnemingen van bijzondere vogels die gezien worden in onze duin- en bollenstreek. Die waarnemingen vind u achter in ons verenigingsblad. Bijzonder dit jaar waren toch wel de Zwarte – en Rode wouw, prachtige roofvogels die in onze streek zelden voorkomen. Ook de Steppenkiekendief kom je niet elke dag tegen evenals de Draaihals (een zeldzame spechtensoort) en zeker bijzonder was de Hop, een heel bijzondere en mooie vogel die in zeer geringe aantallen Nederland wel eens bezoekt maar nu gewoon in een woonwijk van Noordwijkerhout werd gezien. Daarnaast blijft het altijd leuk om Roerdompen te horen, IJsdikers te zien of een verdwaalde Jan van gent. Het overzicht van Sarah maakt je er op attent dat als je maar goed om je heen blijft kijken er zoveel moois is te zien en horen.

In aansluiting op dit laatste wil ik graag een ervaring hierover kwijt. Ooit met 12 collega's op de racefiets voor een lange tocht naar Polen. Eenmaal aangekomen hadden de meesten alleen asfalt, verkeersborden en bebouwing gezien. Ik natuurlijk ook maar daarnaast Kraanvogels, ook de Rode en heel veel Zwarte wouwen, Ooievaars, Spechten, Boomklevers, bloemen in de meest prachtige kleuren die ik ook nog kon benoemen. Kortom, mijn natuurkennis had er een prachtige fietservaring van gemaakt. Voor deze ervaring hoeft u vanzelfsprekend niet naar Polen. Met enige kennis kunt u op de fiets of wandelend ook heel veel natuurervaringen opdoen, u weet wat u ziet of hoort en zo'n tocht wordt een rijke en aangename ervaring. Wij helpen u vanuit onze vereniging heel graag met het opdoen van die kennis. Wij hopen u om die reden dit jaar weer vaak tijdens onze aangename en leerzame activiteiten te mogen ontmoeten.



Financieel verslag 2022 en begroting 2023 KNNV Bollenstreek

Door: Jan Plomp

Balans 31-12-2022

Activa	<u>31-12-2022</u>
Saldo ING	1.430,19
Spaarrekening	4.000,00
Totaal	<u><u>5.430,19</u></u>

Passiva

Kapitaal 1-1-2022	2.782,43	
Resultaat 2022	<u>91,48</u>	
Kapitaal 31-12-2022		2.873,91
van Zaanen vouchers	1.000,00	
Uitgaven tlv van Zaanen vouchers	<u>162,97</u>	
Saldo van Zaanen vouchers 31-12-2022		837,03
Vooruit ontvangen contributie 2023		<u>1.719,25</u>
Totaal		<u><u>5.430,19</u></u>

Begroting/realisatie 2022 KNNV Bollenstreek

	Begroting 2022	Realisatie 2022	Begroting 2023
Inkomsten			
Contributies/donaties	3.750,00	3.978,50	3.900,00
Rente spaarrekening	pm	-	pm
Totaal	<u><u>3.750,00</u></u>	<u><u>3.978,50</u></u>	<u><u>3.900,00</u></u>

Uitgaven

Afdracht K.N.N.V.	1.200,00	1.059,00	1.200,00
Drukkosten Duinrel	1.400,00	1.484,28	1.500,00
Porto/kantoorartikelen	100,00	34,56	100,00
Excursies/lezingen	600,00	459,00	600,00
Vergader/bestuurskosten	200,00	39,46	200,00
Representatie	100,00	323,14	100,00
Kosten wildcamera	-	292,40	-
Website	-	-	-
Bankkosten	150,00	195,18	200,00
Totaal uitgaven	<u><u>3.750,00</u></u>	<u><u>3.887,02</u></u>	<u><u>3.900,00</u></u>



Weg van de Duinrel en de Natuurvereniging

Door: Thomas van Haaster

Al langere tijd lopen mijn ouders, broer en ik met de droom om een woonboerderij met een grote lap grond te bezitten: wij zijn, naast natuur-, ook echte tuinliefhebbers. Door de hoge huizenprijzen in de streek is het mijn broer en mij nog niet gelukt om een steekje voor ons zelf te bemachtigen. Op een gegeven moment kregen we dan ook het idee om samen een huis te gaan kopen met meerdere wooneenheden in een mooie natuurrijke omgeving, met als richting Drenthe. Dit betekent echter wel dat ik de dingen van hier achter moet gaan laten. En daar is de natuurvereniging er een van. Na dit een jaar geleden aangekondigd te hebben en langzaam aan het afbouwen te zijn geweest, is dan nu echt het moment daar dat ik ga stoppen met mijn werkzaamheden bij de Duinrelredactie en dat ik ook de vereniging vaarwel ga zeggen. Jarenlang heb ik met plezier de excursies gevolgd en de laatste jaren ook de natuurinventarisaties meegedaan op Tespelduyn, Wassergeest en sinds dit jaar (voor zover het voor mij nog duurt) Langeveld. Als redactielid van de Duinrel heb ik altijd het kافت en de opmaak van de inhoud van de Duinrel met passie mogen verzorgen. Anno 2023 is de Duinrel echt een enorm mooi, kleurrijk blad geworden waar we als vereniging zeker trots op mogen zijn!



Thomas van Haaster



Een decennium redactiewerk

Tijdens mijn stage bij de gemeente Hillegom in de herfst van 2011 kwam ik Paul Venderbosch voor het eerst tegen. Hij had toevallig net waarneming.nl openstaan op zijn pc en was een waarneming van de Roodkopkluwier aan het bekijken. Die herkende ik direct en dat leek Paul enigszins te verbazen en zodoende raakten we aan de praat en vertelde Paul onder andere dat hij vaak met een groepje de natuur in trok. Paul nodigde mij uit om een keertje op de vroege zondagochtend mee te lopen en zo kwam ik ook o.a. Pel van Hattum, Jan Plomp en Frans van der Hulst tegen. Dit viel bij mij zo in de smaak, dat ik daarna bijna iedere zondagmorgen meeging, waarbij we vooral de Amsterdamse Waterleidingduinen aandeden. Hier deed ik veel kennis op van voornamelijk vogels herkennen op basis van geluid, maar bleek ik ook zelf al een aardige basiskennis te hebben. Een van de mooiste waarnemingen die we tijdens deze zondagse wandelingen deden, was in 2013 toen we Grote Kruisbekken tegenkwamen bij de Oranjekom (terwijl ik de "gewone" nog niet eens ooit gespot had). Tijdens deze ochtendwandelingen vertelden Paul, Pel en Jan vaak over "hun" natuurvereniging en dat dit misschien ook wel wat voor mij kon zijn. Met de start van het nieuwe jaar 2013 besloot ik om uiteindelijk lid te worden bij de natuurvereniging. Ik kwam terecht in een hele gezellige en prettige vereniging waar niet alleen fijne mensen waren maar ook mensen die zich met passie inzetten voor de natuur. Tijdens mijn eerste excursie, die van 9 februari 2013 naar het Middenduin, vroeg Pel of ik als kersvers lid ook interesse had om in de redactie van de Duinrel te komen. Hans van Stijn was eerder gestopt met zijn werkzaamheden en Pel had Cees Timmermans al weten te strikken voor het redactiewerk, maar ze zochten nog iemand met kennis van computers en ik als "jonkie" (de gemiddelde leeftijd van de club was toen ook al wat hoger dan mijn eigen leeftijd) zou dat vast wel hebben. Het leek mij ontzettend leuk om lekker actief met zowel de natuur buiten als met redactiewerk bezig te zijn, dus ik stemde gelijk in. Zodoende werd ik al snel uitgenodigd bij de eerste redactievergadering (nog geen week later na de excursie was de deadline voor de kopij, dus ik kon gelijk aan de slag) bij Pel thuis waarbij ik toen ook voor het eerst Cees tegenkwam.

Samen hebben we jarenlang vanuit "Huize Pel" en afwisselend ook vanuit "Huize Cees & Ria" de Duinrel verzorgd. Eerst was dit nog een blaadje waarbij het kaft van iedere uitgave hetzelfde was: groene bovenzijde en witte onderzijde met in het groot het Ree (het "oude" logo van de natuurvereniging). Maar met nieuw bloed krijg je ook nieuwe ideeën en als snel gingen we eind 2013 over op een Duinrel met een foto op de voorkant die iedere uitgave weer anders was en een nieuw, door Sarah Humphrey gemaakt, logo van een Patrijs en een Tulp. Dit viel bij de leden en donateurs zo erg in de smaak dat we eind 2015 besloten om eens



zowel de voor- als de achterkant in kleur te laten drukken. Dat leverde ook al zoveel positieve reacties op dat we er nog een schepje bovenop deden en halverwege 2016 ook de binnenzijde van het kaft met een foto versierden.

In de loop van 2018 kondigde Pel aan dat hij helaas niet meer verder kon gaan met de Duinrelredactie en dus moesten wij, Cees en ik, op zoek naar versterking. En dit vonden we al snel in de vorm van Annelies Moolenaar die ontzettend mooie "Van de redactie"-s bleek te kunnen schrijven. Daarnaast verplaatste de vergaderlocatie van "Huize Pel" met zijn bijzondere eigengemaakte meubels (o.a. een mooie tafel ingelegd met allerlei bierdoppen) zich definitief naar "Huize Cees & Ria", met vanaf dag 1 de overheerlijke zelfgebakken muffins.

December 2019 kwam weer een nieuwe update van de Duinrel; ditmaal besloten we de inhoud niet meer in zwart-wit maar in kleur te laten drukken. Ook dit maal werd deze ommezwaai met groot enthousiasme ontvangen, want nu kwamen ook de foto's in de Duinrel zelf veel beter tot zijn recht.

Ook aan de muffins kwam helaas een einde toen Cees aankondigde in de loop van 2021 te willen stoppen met zijn functie voor de Duinrel. Dit betekende dat Annelies en ik dus én een nieuwe vergaderlocatie moesten gaan regelen én dat er nieuwe aanwas bij de Duinrelredactie zou moeten komen. Omdat dit nogal wat voeten in de aarde had, duurde het tot begin 2022 voor Cees uiteindelijk zijn taken kon overdragen (en we dus gelukkig nog wat langer van Ria's muffins konden genieten). Onze nieuwe aanwinsten, Adrie van Dam en Maud van der Veen, waren al vrij actief in de vereniging, en konden daardoor al snel hun draai vinden binnen de redactie van de Duinrel. Door corona werd er een paar keer digitaal vergaderd, wat dan toch weer even minder gezellig is dan in het echt: maar gelukkig is dat achter de rug. De laatste Duinrel (nr. 4-2022) werd vanuit "Huize Adrie" gemaakt en daar heb ik alleen nog op de achtergrond meegeholpen. Ik hoefde vrij weinig te doen, want met de ervaring van Annelies en het snel oppakken van het werk door Maud en Adrie ben ik zowaar overbodig geworden. En dat is maar goed ook, want dan kan ik het met een gerust hart overlaten. Ik hoop dat de vereniging en ons mooie blad nog jaren mogen bestaan, maar dat zal met zijn enthousiaste, actieve leden wel lukken!

Het gaat iedereen goed, en we zien elkaar vast nog weleens!

PS: op het moment van schrijven, krijg ik te horen dat we een huis in Groningen hebben weten te bemachtigen; uiteindelijk dus geen Drenthe maar ook in Groningen is het mooi! We gaan rond mei/juni verhuizen van een hoekhuis in een typische Randstad-woonwijk in de meest noordelijke gemeente van Zuid-Holland, naar een klein boerderijtje met bijgebouw en meer dan een hectare grond in de meest zuidelijk gelegen gemeente van Groningen. Heb er zin in!



Inspiratieavond groene tuinen

Door: John van Velzen

Op woensdag 16 december was het aan mij de eer om belangstellenden iets te vertellen over het belang van een groene tuin. In ons nieuwe onderkomen in 't Onderdak in Sassenheim verzamelden zich 14 belangstellenden om daar wat over op te steken.

Ik ben in de HLT-gemeenten samen met ca. 8 liefhebbers actief als tuinambassadeur. In die rol mag ik tuinbezitters advies geven waar ze bij aanleg of verandering van de tuin rekening mee kunnen houden.

Onder het motto "groen moet je doen" werden wat voordelen van een groene tuin genoemd. Uiteraard moet men helemaal niets, maar het hebben van een groene omgeving levert fiks wat voordelen op. Overigens, doe je echt helemaal niets door gebrek aan tijd of motivatie dan komt het groen ook vanzelf. Het begint met wat algen en mos en eindigt met kruiden en zaailingen van struiken en bomen. Maar dat zal voor velen toch niet helemaal de bedoeling zijn.

Voordelen van groen in de omgeving of juist in de tuin zijn legio. Er is daar veel onderzoek naar gedaan en de volgende aspecten komen dan duidelijk naar boven. Groen ontspant en geneest, het geeft rust, vangt fijnstof op, dempt geluid, vangt CO₂ op en geeft zuurstof af, het verkoelt in de zomer, het beschermt de bodem en stimuleert het zo belangrijke bodemleven, het neemt water op en tenslotte en heel belangrijk is groen onderdeel van een omvangrijk systeem waar alle dieren en planten baat bij hebben. Kortom, we kunnen niet zonder al lijken veel mensen dat niet meer echt te beseffen.

Veel bewoners met een (nieuwe) tuin laten een hovenier invliegen om de tuin te laten doen of ontwerpen. De gemiddelde hovenier, vroeger een respectabel groen vak, lijkt tegenwoordig een veredelde stratenmaker die de tuin van de mooiste tegels voorziet. En wie weet adviseren zij nog een plant, in pot dan wel.

In ons opwarmend klimaat zijn dit niet de beste oplossingen. In een verharde minder groene omgeving kan het 4 tot 8 graden warmer zijn. Ik mag vanwege werk en relatie geregeld van de rand van Sassenheim naar Leiden fietsen en mag er dan in Leiden gemiddeld 4 graden bijtellen. Dat is dan inderdaad gemiddeld, laat staan het verschil in een hete zomer.

Nu niemand meer overtuigd hoeft te worden van de noodzaak van een groene tuin ontstaat de vraag hoe die dan aan te leggen of in te richten.





Groene tuin (John van Velzen)

Geadviseerd wordt daar als het even kan de tijd voor te nemen. Kijk eens goed rond bij anderen hoe zij dat hebben gedaan. Begin met het vaststellen van basisvoorzieningen. Denk daarbij aan het looppad van huis naar schuur (verhard of een halfverharding met grint, houtsnippers of split), waar vind ik schaduw in warme zomers en waar zit ik lekker in het zonnetje. Waar staan mijn afvalcontainers gecamoufleerd uit het zicht. En moet er tussen de burens wel over de hele lengte een schutting staan. Voorkeur heeft natuurlijk een heg. En groen én goed voor onze vogels. Laat de tuin daarna geleidelijk groeien. Doe eventueel grondonderzoek om te kijken welke planten het beste bij die grondsoort passen. Ben je zover dat je er bloemen en planten in kwijt wil, denk dan zeker na over de bloei- of bloesemhoogte. Zorg als de ruimte beschikbaar is voor bloemen en planten die afwisselend bloeien van februari t/m november. Op die wijze zorg je voor jaarrond kleur in de tuin en bied je veel insecten voldoende voeding. Heb je echt geen of weinig tijd voor tuinonderhoud kies dan voor struiken en heesters. Die vragen beduidend minder onderhoud en geven de tuin een aangenaam groen karakter. En bieden schuilplaats voor vele vogels en insecten. Ook belangrijk. Weet je het in het begin nog niet zo? Strooi wat zaaigoed, gemakkelijk en kleurrijk. Lees wel de gebruiksaanwijzing hoe



dat goed toe te passen. En strooi geen zaigoed tijdens etenstijd van onze vliegende vrienden.

Heb je voor groen eigenlijk geen of nauwelijks een tuin beschikbaar? Denk eens aan het overnemen van een gemeentelijk plantsoen. In een vrijwel afgeschreven plantvak van de gemeente ben ik 8 jaar geleden planten gaan zetten die ik in eigen tuin overhield. Dat inspireerde en ik vroeg de gemeente of ik het vak van 25 m² over mocht nemen. Dat vond Teylingen prima. Zij verwijderden de afgeschreven rozen, zorgden voor goeie tuinaarde en ik deed de rest. Ik heb op de jaarlijkse straat-bbq gevraagd of ook anderen dit leuk vonden.



Plantvak Teylingen (John van Velzen)

We hadden namelijk nog 5 vakken in de straat. Daar had ik direct belangstelling voor en inmiddels beleeft een aanzienlijk deel van de straat plezier aan het onderhouden van ons eigen groen. Ieder doet het op zijn of haar eigen manier. De een heeft een strak goed georganiseerd plantvak, de ander houdt van een wilde weelderige tuin en weer een ander heeft er weer een moestuin van gemaakt. Het is gezellig en als er één begint lopen er al gauw andere bewoners buiten. Goed voor de sociale cohesie. Ook boomspiegels (het vak aan de voet van een boom) lenen zich vaak uitstekend voor beplanten. Wel aan de gemeente laten weten anders



gaat mogelijk per abuis de schoffel er in. De gemeenten zijn hier gemiddeld flexibel in als je het maar laat weten. Je mag natuurlijk geen bestrijdingsmiddelen gebruiken en boomonderhoud blijft vanwege risico en aansprakelijkheid bij de gemeente. Gaat het om een groot en centraal gelegen vak in de straat, hebben ze in Warmond ervaring mee, stem dan goed af wat een ieder in dit vak wil. Praat daar vrijblijvend over, leg een ander niets op, hoeveel tijd hebben de buurtjes beschikbaar, wat zijn je eigen wensen en praat eens met een wijkregisseur van de gemeente. Tenslotte kun je fondsen aanschrijven om een bijdrage te vragen voor inkoop en onderhoud van beplanting.

Wat doet een gemiddelde stad zoal om groen en een beter klimaat in een stad te stimuleren? Omdat ik daar vanuit mijn werk wat ervaring mee heb, heb ik aan de hand van een PowerPoint wat voorbeelden laten zien hoe de stad Leiden dat doet. Leiden streeft heel bewust naar een klimaatbestendige en groene inrichting met alle bekend veronderstelde voordelen van dien. Voor bewoners worden op verzoek en geheel gratis geveltuintjes aangelegd en waar het kan boomspiegels vergroot. Bewoners kunnen er dan plantjes in kwijt die zij dan wel zelf natuurlijk moeten onderhouden.

Een groencoach (voormalige tuinman) rijdt rond om mensen te helpen, adviseren en stimuleren. Inmiddels hebben wij een kleine 4.000 convenanten afgesloten waarbij bewoners of bedrijven geveltuinten, boomspiegels en plantvakken bijhouden. Als je door Leiden fietst, is dat overal ook heel goed zichtbaar. Daarnaast kent Leiden een Groene Kansen Kaart. Daarmee worden alle plekken in beeld gebracht waar veel verharding is te vinden. Onderzocht wordt welke delen van de verharding worden gebruikt en welke niet. Die laatste delen proberen we dan van grijs om te zetten naar groen. Op die wijze hebben wel al heel wat pleintjes en speelplekken een groener aanzicht kunnen geven. Verder zijn zo'n beetje alle bomen in de stad heilig verklaard. Kappen gebeurt alleen nog als de boom in zeer slechte staat verkeert. Andere redenen om een boom om te zagen worden niet meer als urgent beoordeeld. Daarnaast probeert de stad groene daken en aanschaf van regentonnen met subsidies te bevorderen. Natuurlijk doet de stad beleidsmatig nog veel meer maar het bovenstaande sluit wel heel goed aan bij de zo gewenste groene tuin.

Kortom, mocht u nog geen groene tuin hebben, laat u stimuleren hier een eerste aanzet toe te geven. Stelt u het op prijs wil ik u er heel graag bij adviseren.



Vogelexcursie op de Zuidpier van IJmuiden

Door: Otto Thomas

Op 26 november stond een zeer bescheiden excursie-groepje van vijf personen klaar voor vertrek richting Zuidpier, IJmuiden. In IJmuiden sloten nog twee deelnemers aan voor een nog steeds bescheiden aantal van zeven deelnemers. Misschien dat de weersomstandigheden bij eerdere gelegenheden dusdanig afschrikwekkend zijn geweest dat men dacht: "Dat nooit meer". Aan het weer heeft het deze keer niet gelegen, hoewel...

Na het wandelingetje door de strandduintjes konden we pakweg 30 Groenlingen noteren, wat Graspiepers, Koolmees en Heggenmus, maar de fantasieën over Sneeuwgorz of Frater werden geen werkelijkheid. Eenmaal op de pier kwam toch meteen de gedachte op om alle jasjes, handschoenen en petten uit de rugzak te halen en aan te trekken. Het valt eigenlijk altijd wel tegen hoe fris het op de pier is in deze tijd van het jaar. De wind was nogal zuidelijk, niet ideaal dus. We moesten het hebben van wat er al zat: zeetrek was er nauwelijks. (Met een telescoop een paar uur in de relatieve luwte van de vuurtoren zal het wat beter zijn geweest maar dat is een andere tak van sport).

Een Kuifaalscholver liet zich goed zien, Gewone Aalscholver en een IJsdruiker. Dat was een mooie gelegenheid om de verschillen op afstand met de eveneens aanwezige Roodkeeldruiker te vergelijken. De Roodkeeldruiker heeft een beduidend fijnere snavel en houdt die steeds wat schuin opgericht. Als je zo'n IJsdruiker ziet zwemmen zou je niet zeggen dat de spanwijdte van de vleugels kan oplopen tot 1,5 meter! Veel vogels blijken in de hand veel groter te zijn dan ze eruit zien in vlucht of in het veld. Andere soorten zijn vaak verrassend klein in werkelijkheid. Kijk naar de foto's op Trekellen.nl naast de resultaten van de ringstations. Een Buidelmees bijvoorbeeld blijkt een aandoenlijk klein en kwetsbaar vogeltje.

Een paar grote Mantelmeeuwen als vertegenwoordigers van de grootste meeuw ter wereld. Zeekoeten, een Alk, Zilvermeeuwen en opmerkelijk genoeg geen andere meeuwensoorten. Een Grijs zeehond liet zich net lang genoeg zien om mooi op de foto te gaan bij Sjaak, Eidereenden in juveniel klee, volwassen man en vrouw, allemaal mooi dichtbij. Zee-eenden lieten zich gek genoeg niet zien. Een dode Fluwelen zwemkrab was de moeite waard even te bekijken vanwege de fraaie schutkleur.



De altijd aanwezige Steenlopers scharrelen tot bijna tussen onze voeten op zoek naar iets eetbaars. Dat mag ook een stukje krentenbol zijn. Paarse Strandlopers zijn ook vrij zeker op de pier en zijn altijd leuk, net als de Drieteenstrandlopers, die vervelen eigenlijk nooit. Oeverpiepers zijn steeds aanwezig, maar vliegen altijd net weg als je ze in beeld hebt.



Steenloper (Sjaak Weijers)

En er stond zowaar een taai plantje op het strand met lila bloempjes met de naam Zeeraket. De zeetrek-kijkers op de kop van de pier zeiden een Rosse Franjepoot te hebben gezien, maar verder dan horen zeggen kwam het voor ons helaas niet. Zondag stond hij op Waarneming.nl bij de Noordpier. Al met al geen records op aantallen of bijzondere soorten maar wel een lekker stuk wandelen met aardig weer en wat leuke soorten. Eén ding is zeker: als je niet gaat zie je zeker niets!

De Archeologie van Rijnland

Door: Adrie van Dam

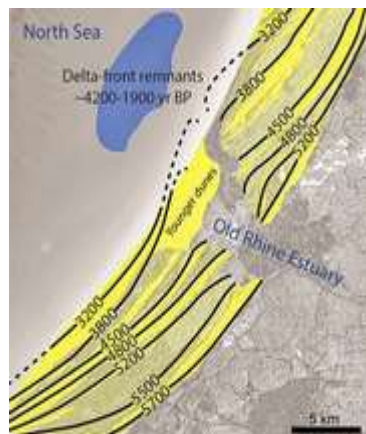
De lezing Archeologie van Rijnland wordt gehouden in 't Onderdak te Sassenheim. Voor de KNNV een nieuw onderdak en voor mij de eerste keer dat ik daar voor de KNNV ben. In een kleine zaal vol met vreemde gezichten zoek ik naar iets herkenbaars. Ja, daar loopt Maud e.e.a. te regelen en Agaat voorziet iedereen van koffie en thee. Hier moet het zijn. Op de voorste rijen stoelen zitten veel onbekende gezichten. Er zijn zo'n dertig personen op deze avond afgekomen (ondanks een spannende WK-voetbalwedstrijd) en dit getuigt wel van een grote interesse.



Jan Bischoff Tulleken introduceert de gastspreker Bert van der Valk en die komt mij plots ook bekend voor. Het is Bert die in het voorjaar een interessante excursie leidde in de Zandmotor. Diezelfde bevoegenheid zie ik nu weer terug in zijn presentatie. Het verhaal voor vanavond wordt in twee delen gesplitst. Het eerste deel gaat over de **Archeologie van Rijnland** waar o.a. de ontstaansgeschiedenis en de verschuivingen van de Nederlandse kust goed in beeld komt, hoe de loop van de Rijn steeds veranderde en waar heel vroeger mensen gewoond hebben. Het tweede deel van de avond gaat over de **Kop van Schouwen** waar vrijwilligers een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan de ontrafeling van het verre verleden.

Ik zou voor het verslag zorgen, maar al snel raak ik een beetje in paniek. Hoe ga ik dat allemaal verwoorden. Er komt ineens zoveel informatie over me heen en dat in een rap tempo. Bij geologie en archeologie hoort ook een specifieke woordenschat en termen die voor mij als leek niet bekend zijn. Het begint al met absolute en relatieve zeespiegelstijging en een isostatische beweging van het landoppervlakte. Dit wordt snel vervolgd met termen als C14, AHN hoogte en CPT boringen. Ben ik als beginneling in de gevorderdenklas geologie terecht gekomen? Ja, want dit interessante onderwerp heeft vanavond ook een nieuw publiek aangetrokken. In de zaal zitten een aantal semi-archeologen/-geologen of in ieder geval zeer grote liefhebbers die al een gedegen kennis hebben van deze materie en die aan de lippen van Bert hangen en daarom op de eerste rij zitten. Zij zitten vol met heel specifieke vragen en vuren deze op Bert af. Maar Bert is een man met heel veel ervaring en kennis – en die zijn hele leven al met deze materie bezig is - en weet overal een bevredigend antwoord op te geven.

De presentatie van **De Monding van de Oude rijn – 5000 jaar geologie en archeologie** gaat over de ontstaansgeschiedenis van de Nederlandse kust. Heel, heel vroeger zag Nederland er anders uit. Eerst lag de kustlijn ongeveer zoals deze nu is. Door een zeespiegelstijging en een daling van het landoppervlakte veranderde de kustvlakte drastisch. Meer dan de helft van Nederland, voornamelijk het westen en noorden van het land kwam geheel onder water te liggen. In een latere periode na aanwas van sedimenten uit zee, rivier en door kustdrift groeide de kust weer aan.



Er ontstonden duinen en strandwallen met daartussen veengebieden. Door bestudering van de grondlagen met zand en klei zijn de oudste strandwallen gedateerd.

Om de geschiedenis van de streek goed in beeld te krijgen is geologie en archeologie nauw met elkaar verbonden. Er zijn natuurlijk geen kaarten uit het verre leden beschikbaar. De eerste kaart van Nederland is rond 1600 gemaakt. Dus kaarten van voor die periode moeten eerst gemaakt worden met behulp van de geologie en archeologie. Door boren en bodemonderzoek, door archeologische vondsten en datering van schelpen ontstaat een beeld van hoe het er ooit heeft uitgezien. Pas als je weet waar er land is geweest en wat de samenstelling van dit land is, dan pas kan je onderzoeken of daar mensen gewoond kunnen hebben en/of daar een leefgebied mogelijk was. Archeologische vondsten moeten dit dan bevestigen. Na de kustuitbouw door sedimenten zijn rivieren zich gaan vormen.

De Kop van Schouwen ligt aan de westkant van Schouwen-Duiveland in Zeeland. In dit gebied is veel informatie over het verleden verzameld door een groep vrijwilligers van AVN, de Nederlandse Archeologievereniging die in de periode 1992-2020 drie onderzoeken heeft gedaan naar archeologisch landschapsontwikkeling. De vrijwilligers hebben nauw samengewerkt met specialisten van verschillende organisaties. Ook in dit gebied zijn er veranderingen in de kustlijn en de duinen geweest door invloeden van zee en handelen van de mens. De interessantste plekken om archeologisch onderzoek te doen zijn stuifkuilen. In het begin van de onderzoeksperiode waren hier tientallen stuifkuilen te vinden, maar afgelopen jaar was er nog slecht 1 stuifkuil over en nu is het niet meer mogelijk verder onderzoek te doen. Het woord stikstofdepositie komt ter sprake als veroorzaker van het dichtgroeien met helm van deze stuifplekken. En archeologische vondsten zijn juist te vinden in de stuifplekken. Doordat de wind het zand wegblaast komen de lagen daaronder vrij en stukken die daar eeuwen lang waren ondergestoven komen tevoorschijn. Vrijwilligers die op zoek zijn naar archeologische vondsten mogen namelijk niet graven en zijn dus afhankelijk wat de wind tevoorschijn blaast. Ook de aanwezigheid van konijnen kan ervoor zorgen dat zand verplaatst wordt. Eenmaal is de groep toch in de verleiding gekomen en is een afvalhoop met de schep bewerkt. Door de verstuiving van het zand was een soort grote puist in de kale zandvlakte overeind gebleven. Deze hoop bestond uit een vette samenstelling van zand die zich niet weg liet blazen. En toen is daar toch met een schep een taartpunt uitgegraven zodat de zandlagen zichtbaar werden. Het zag eruit als een soort gemêleerde samenstelling van verschillende kleuren zand. In de afvalhoop werden restanten van plantmateriaal en van vele botten gevonden van o.a. Edel-



herten, schapen, Wild zwijn en Otter. Na onderzoek kon vastgesteld worden dat de afvalhoop een restant is uit de Middeleeuwen. In de 11e eeuw lag er op de punt van de Kop van Schouwen mogelijk een dorpje met wat boerderijen dat door de vrijwilligers 'Duundorp' is genoemd.

Archeologische vondsten die tevoorschijn zijn gekomen wijzen erop dat er op verschillende plaatsen in de IJzertijd en in de Middeleeuwen bewoning is geweest. Op een andere plek zijn heel veel botten en geweien van Edelherten gevonden. Zo kwam de prangende vraag naar voren of er in het verre verleden hier zoveel Edelherten voorkwamen of dat er een handel in geweien is geweest. Tegenwoordig met moderne technieken en specialismen kan aan de hand van tandemail bepaald worden of dieren – en dit kan ook bij mensen – op de plek waar ze overleden zijn ook woonden. Voor de Edelherten kwam een bevestiging dat er inderdaad een populatie Edelherten hier rondgelopen moeten hebben. En om het nog leuker te maken, zijn er zelfs enkele botten gevonden van een jonge beer die hier ook echt voorkwam. Niet in zo grote getalen als het Edelhert, maar het is toch een bijzondere ontdekking. De resten van de beer komen uit de Romeinse tijd zo heeft onderzoek met de C14-techniek bevestigd. Het landschap moet er vroeger als een soort wildernis uitgezien hebben om voor deze dieren een geschikte leefomgeving te zijn geweest. Uit pollenonderzoek is achterhaald welke begroeiing hier toen is geweest.

Zowel geologisch als archeologisch is de Kop van Schouwen nu goed onderzocht en vormt het een relatief gaaf gebleven deel van de Nederlandse kust en wordt beschouwd als een Archeologisch monument.

Het was een mooie avond met veel informatie en interactie uit het publiek. Een geschiedenis van de Nederlandse kust vanaf de prehistorische tijd tot het heden. Buiten wachtte ons een soort ijstijd op. Het was spekglad geworden door ijzel en we zijn voorzichtig en schuifelend naar huis gegleden.

Pannenkoekenwandeling 2023

Door: Maud van der Veen

De winterse Pannenkoekenwandeling is een traditie binnen de KNNV. De eerste zondag na Oud en Nieuw gaan we onder leiding van Clarence Wever de Waterleidingduinen in en wandelen we alle overvloedige calorieën van de Kerstdiners en de olieballen er af. Flink de pas er in en niet steeds maar weer stil staan bij leuke



bloeiende bloempjes, schattige kleverige paddenstoelen, fluitende vogels of fel gekleurde mosjes. Een hele opgave voor de echte doorgewinterde KNNV-ers.

Met 26 mensen begonnen we aan onze tocht. Op zo'n dag zijn er kennelijk veel mensen op zoek naar een stevige wandeling. Met de kwetterende Boomklevers boven ons hoofd zette Clarence de pas erin. Al kletsend volgden wij hem. Natuurlijk konden we het niet nalaten om de Bonte Specht snel even aan te wijzen of ons de hersenen te breken over een leuke kleine paddenstoel, die toch echt een naampje moest krijgen. Een afgekloven dennenkegel was een teken, dat we langs de smidse van de Europese rode eekhoorn liepen. Hij knabbelt de dennenkegel helemaal open om de beestjes, die er een goed onderkomen hadden, te verschalken. Tussen de bomen zagen we af en toe een Damhert. Waren het er nu minder dan andere jaren? Zeker was dat we veel mannetjes zagen en eigenlijk geen vrouwtjes.



Na een tijdje liepen we zowaar wat beter door. Om ons heen zag alles er een beetje troosteloos uit. Het gras was kaalgevreten door de herten, sommige bomen hadden geen bast meer en er lag veel dood kaal hout op de grond. Ja, je kunt duidelijk de invloed van de herten op de flora zien. Dat werd na een tijdje nog duidelijker toen we in een enclosure kwamen. Dat is een omheind

stuk land, waar het voor Damherten verboden toegang is. Al enkele meters na de omheining zie je opeens weer graspollen boven het maaiveld uitsteken. Struikjes waren hoger en breder. Stukjes land waren zelfs bewerkt om de groei weer te stimuleren. We begonnen optimistisch al weer plantjes te benoemen Maar nee, de pas ging er weer in. Hek weer uit en een bosachtig gebied door. Ja, daar waren ze weer, die dode takken op de grond en daartussen door snuffelende herten op zoek naar voedsel. Ondertussen vertelde Clarence leuke weetjes over dingen die we tegen kwamen. Hij kent de Waterleidingduinen al jaren en kan er dus veel over vertellen.



Als je wat verder om je heen kijkt, zie je ondertussen ook wat een prachtig gebied het toch is. Veel afwisseling van bomen en open plekken, kronkelende paadjes en onverwachte doorkijkjes. Al kletsend waren we zomaar een kleine twee uur onderweg. Zo'n winterwandeling doet je verlangen naar de lente, de zon en al dat leven dat dan opeens weer tevoorschijn komt. En er zijn zoveel wandelingen te doen, dat je zeker nog eens terug moet komen.

Uitgewandeld gingen we vrolijk terug naar de Boshut 't Panneland voor een gezellig drankje en een pannenkoek of een kom soep. Dat hadden we wel weer verdiend.

Winterwandeling Landgoed Leyduin

Door: Lidy v.d. Salm-Veelenturf

Met 12 belangstelingen gingen we o.l.v. Jan Plomp op pad voor een zonnige wandeling door landgoed Leyduin. Leyduin is een klein maar mooi bos met monumentale elementen. Vanaf de parkeerplaats liepen wij naar de open plek van Woestduin. Hier werd in 1901 een paardenrenbaan aangelegd. Een deel hiervan was nog duidelijk te herkennen. Op gegeven moment werd dit echter verboden. Aangezien er, vanwege "geloofsovertuiging" niet gewed mocht worden op zondag. Van het voormalige totalisatorhuisje, dat in 1940 werd gesloopt, was het achthoekige fundament nog te zien. Het *gehele* bos bestaat uit Leyduin, Woestduin en het Vinkenduin.



Het Vinkenduin dankt zijn naam aan de Vinkenbaan uit 1750. In het najaar werden daar talloze vinken en lijsters gevangen voor consumptie. Na 1911 werd dit door de wet (gelukkig) verboden. Wij konden daarom nu van de vinkjes genieten. Zo ook van de Koolmezen, Roodborstjes, Boomkruiper en zelfs van een Buizerd. De specht liet eveneens goed van zich horen. De bladeren zaten "nog" niet aan de bomen, maar de knoppen stonden wel op springen. Vandaar hadden wij het geluk om, hoog in de bomen de springkunsten van een eekhoorn te zien. Zelfs zijn nest werd door de fotograaf ontdekt. In de zomer (en najaar) staat het bos vol met



adelaarsvarens, verschillende planten en er is een grote verscheidenheid aan mossen en paddestoelen. Op dit moment zagen we echter alleen nog de bladeren van de Aronskelk, Maagdenpalm en Bieslook. Maar de Sneeuwkllokjes waren al in volle pracht aanwezig. De toenmalige welgestelde bewoners van Leyduin, de familie Van Loon en Van Lennep hebben in de 19^e eeuw hun stempel gedrukt op Leyduin, door de aanplant van vele bomen. Bijvoorbeeld de Kaukasische vleugelnootboom, de Tulpenboom, maar ook de Gewone plataan maken van dit bos iets speciaals. Zo ook (de nu nog aanwezige) moestuin. Om groenten en fruit in het verleden vorstvrij te kunnen bewaren was er een (halfondergrondse) appelkelder gemaakt.

Wij wandelden rustig verder richting de Belvédère. Een torenachtig bouwsel dat vroeger fungeerde als uitkijkpunt. Het blikveld reikte toen van de Noordzee tot het Haarlemmermeer. In het verleden stroomde er schoon water vanuit de duinen door een beek naar Leyduin. Dit was de oorsprong waarvandaan Amsterdam van schoon drinkwater werd voorzien. Tenslotte liepen we naar de uitgegraven poeltjes, waar het in de zomer goed vertoeven is voor libellen. Onderweg vonden we nog diverse slakkenhuizen van de Wijngaardslak. Deze zijn in het verleden meegenomen uit Frankrijk en zijn nu in groten getale hier te vinden.

Na deze heerlijke wandeling en informatie waren we toe aan een kopje koffie in het Juffershuis. Het Juffershuis, ook wel Tweelinghuis of Witte huis genoemd, stam uit 1796 en is enige jaren geleden geheel gerestaureerd. We bedankten Jan voor de wandeling in dit mooie bos met zijn rijke geschiedenis.

Lezing over reis naar Spitsbergen en Groenland

Door: Cees Timmermans

Bij een temperatuur boven nul hadden zo'n 30 personen zich in 't Onderdak verzameld voor een verhaal over een tocht naar het ijzige noorden van Spitsbergen, Groenland en IJsland en vooral ook voor veel foto's van die tocht. Piet Veel reist regelmatig af naar deze streken en wel via een avontuurlijke reis met de 23 meter lange Schoener Anne Margaretha. Hij functioneert daarbij als gids en kok voor de bemanning en passagiers en houdt zich tevens bezig met het maken van mooie foto's van deze tochten. Deze avond ontpopt hij zich als een boeiend verteller over het gebied, over de natuur en haar geschiedenis. Ook over de dieren en mensen die daar leven en leefden weet hij veel te vertellen.



De reis gaat eerst naar Spitsbergen. Op de foto's vallen de zwarte spitse toppen op van de bergen. De naam Spitsbergen is daarmee wel verklaard. We komen in het walvis-jachtgebied van de vroegere Hollanders. De Barentszee kennen we van Willem Barentsz en van Smerenburg waar gedurende zo'n 40 /50 jaar uit de Groenlandse walvissen traan werd gekookt. Later werd er door pelsjagers gejaagd voor het bont. Ook werden er kolen gedolven uit de mijnen. Nu is er, gebruikmakend van de lage temperatuur, een moderne zaadbank voor het bewaren van plantenzaden van over de hele wereld.



Rendier op Spitsbergen (Piet Veel)

Het is op Spitsbergen wel oppassen geblazen voor IJsberen. Bij uitstapjes op het eiland moet er altijd iemand voor en één achter de groep lopen met een geweer. We genieten via de foto's mee van de vogels die hier in beeld komen: Kleine Alken, Papegaaaiduikers, Zeekoeten, Noordse Sterns en nog veel meer. Er zijn op Spitsbergen behalve de IJsbeer en Poolvos geen roofdieren waardoor de rendieren er vrij spel hebben. Een leuk weetje: het gewei van een rendier dient niet alleen om ermee te imponeren of vechten, maar *ook* om de sneeuw weg te schuiven om bij het voedsel te komen, daarom hebben de vrouwtjes er ook een. Verder kun je op Spitsbergen Poolvossen en de schelpenetende Walrussen tegenkomen.



De Walrussen werden vroeger bejaagd omdat de huid zo dik en taai is dat er aandrijfriemen voor machines van gemaakt konden worden. In het water zitten van de walvissen de Dwergvinvis, Gewone vinvis en de Blauwe vinvis, de Bultrug en de Witte beluga's.

Van Spitsbergen maakten ze de oversteek naar Groenland, waar ze de oostkust verkenden. Het is een gebied met heel grote fjorden. Daar is weinig bewoning. De bevolking van Groenland woont voornamelijk aan de westkust. Bij de oversteken van en naar Groenland hadden ze met harde wind te maken, soms windkracht 9 of 10. Gemiddeld is het hier zo'n windkracht 8, maar ze kan ook zo maar oplopen tot windkracht 12. Dat levert hier lange en hoge golven op van vele meters hoog. Dat is flink deinen voor een schip van 23 meter lang. Als je aan het dek komt is het dan ook nodig om je met een tuigje aan het schip vast te maken. Over boord slaan overleef je niet.



Anne Margaretha (Piet Veel)

Er zijn prachtige ijsbergen te zien, maar het schip houdt daar afstand van want ze kunnen ook omkantelen en dan moet je niet in de buurt zijn. Sommige ijsbergen zijn echte ijskastelen.

Op het land zijn toendra-achtige vlaktes waar Muskusossen, dat zijn reusachtige schapen, hun voedsel zoeken. Boven de vlaktes jagen Giervalken, waarvan sommigen een vrijwel wit verenkleed hebben. Deze vogels zijn bijzonder gewild bij de emirs van de Arabische golfstaten voor de valkenjacht.



Een volgend punt dat op de reis niet mocht ontbreken was IJsland en de eilanden ten noorden ervan. Informatief daarbij was een foto van een scheepshelling. Bij een rotskust kun je moeilijk een plek vinden om een schip in onderhoud te nemen. Dan maar uit het water trekken op zo'n helling.

Via de Shetlandeilanden met de extensieve veeteelt van schapen en de weidevogels voerde Piet ons weer naar het zuiden, richting de Hollandse wateren. Je begrijpt dat we ogen en oren tekort kwamen om de vloed aan informatie van deze avond in ons op te nemen. Maar genoten hebben we zeker. Piet bedankt voor dit boeiende verhaal.

Natuurmomentje - Een mooi rouwrandje van de natuur

Door: Cees Timmermans

In onze tuin zit deze winter regelmatig een paartje Turkse Tortels. Ze vertonen met het regelmatig zachte weer ook al voorjaarsperikelen. Of het daardoor gekomen is weet ik niet maar vorige week was er voor hen een ware catastrofe. We hoorden een flinke klap tegen het raam en zagen daarna een sperwer op de tegels op een meter voor ons huis zitten met in zijn klauwen een van onze torteltjes. Met veel moeite en wild geklap van vleugels wist de Sperwer zijn prooi mee te slepen naar een plek op een meter of vijf de tuin in. We reconstrueerden voor onszelf het gebeurde als volgt. Waarschijnlijk heeft de Sperwer ons duifje achtervolgd waardoor ze in paniek een uitweg via ons raam heeft gekozen waarbij ze met een flinke klap op de ruit is gestuit. De roofvogel had nu alle tijd om zijn of haar klauwen in de op de grond liggende prooi te slaan. Het feit dat de jager niet in staat bleek de prooi de lucht in te krijgen gaf wel aan dat de prooikeuze wat overmoedig was, maar zonder geluk vaart niemand wel. We gaan er van uit dat het hier het wat grotere vrouwtje Sperwer betrof.

Voor ons ontrolde zich vervolgens een film waarin de Sperwer haar prooi op een meter of vijf voor ons raam ging verorberen. Zij startte bij de kop en de borstspieren. Het was opvallend met welke snelheid ze hier grote stukken vanaf scheurde en naar binnen schrokte. Dat ging in het begin in een moordend tempo. Na zo ongeveer een kwartier werd het tempo van werken lager. Af en toe was er een korte pauze en keek zij ook zo nu en dan even rond. We hadden soms ook echt het gevoel dat we oogcontact hadden.



Kennelijk was de eerste honger gestild of raakte haar maag vol. Na twintig minuten werd zij wat onrustig en deed een poging de prooi mee te nemen de lucht in. Dit lukte niet en daarna verdween zij met achterlating van de rest van de buit. Einde film dachten we, maar even afwachten wat er met de rest van de buit gebeurt, er zijn genoeg Eksters en Kauttjes in de buurt om zich daarover te ontfemen.

Maar na een half uurtje stond mevrouw weer op de werkplaats. Kennelijk was de maaltijd wat gezakt en was er weer ruimte voor een nieuwe portie vers vlees. Deze keer stonden de andere spieren op het menu. Het ging nu de eerste honger gestild was duidelijk in een rustiger tempo. Langzamerhand werd de prooi steeds kleiner en dus ook lichter en na zo'n 10 minuten begon ze eens met de vleugels te klapperen. Kennelijk was de rest toch te kostbaar om te laten liggen.



Sperwer (Cees Timmermans)

Met veel vleugelgeklap ging deze keer de rest van het karkas mee de lucht in en ze verdween over de schutting naar waarschijnlijk een wat rustiger plekje, zonder geïnteresseerde toeschouwers. Voor ons bleef er niets over als een flinke hoeveelheid losgeplukte veren.

Dat het leven ook voor een torteltje gewoon doorgaat na zo'n drama liet het andere torteltje in onze tuin zien toe ze een paar dagen later alweer vrolijk met een ander maatje tortelde.

Wij hadden ondertussen wel een mooie serie foto's van het diner. Het was een prachtige natuurervaring in eigen tuin. Te mooi om dat niet met jullie te delen. De foto's kunnen daarbij laten zien wat ik niet allemaal in woorden heb kunnen vatten.



Bijpraten over Wassergeest

Door: Adrie van Dam

Een jaar lang de natuur inventariseren in landgoed Wassergeest is ten einde gekomen. Van tevoren hadden we geen idee hoeveel soorten we zouden gaan zien. Om te beginnen hadden we de teller op 500 gezet. Dit aantal was een beetje afgekeken van ons vorige project landgoed Tespelduyn waar we in 3 jaar tijd 1000 soorten gezien hebben. De verwachting was dus niet zo hoog gespannen, maar we hebben al na een paar maanden het aantal verhoogd naar 1000 soorten en later in het jaar is de teller verhoogd naar 1500 soorten. Onze aanpak was dit jaar heel anders. Waar we bij Tespelduyn 1 x per maand in groepsverband met 13 personen het golfterrein afspeurden naar vogels, planten, paddenstoelen, mossen en korstmossen, zoogdieren en vlinders is afgelopen jaar het terrein veelvuldig bezocht. De registratie van al deze vondsten zijn in Waarneming.nl ingevoerd en omdat dit een openbaar systeem is tellen de waarnemingen van iedereen die invoert mee. Toch is 98% van de soorten door onze werkgroep gezien.

De uiteindelijke aantallen waarnemingen en soorten die gezien zijn heeft ons allen wel verbaasd. We kunnen dan ook met een bijzonder tevreden gevoel naar de resultaten van het aantal soorten terug kijken. Nu we al deze informatie hebben, zijn we nog niet klaar met het project. Afsproken was dat we hierover verslag zouden uitbrengen aan Zuid-Hollands Landschap en adviezen zouden geven over de beheermaatregelen en hoe de natuur uitgebreid kan worden. Met z'n allen zijn we in de pen geklommen om er een goed verslag van te maken.

Op vrijdag 10 maart zijn onze resultaten gepresenteerd en is ons eindverslag aan Zuid-Hollands Landschap aangeboden. Het is een mooi boekwerk geworden.

Wat mij vooral verrast heeft is dat een van de grootste soortengroepen de insecten zijn geweest. Voor insecten is meestal niet veel oog, behalve voor de grotere en gekleurde vlinders en libellen, die vindt iedereen prachtig. Dit jaar inventariseren heeft mij geleerd hoe talrijk insecten zijn en welke belangrijke rol ze in de biodiversiteit hebben. Ook het gebied zelf heeft me verrast. Wat ik eerst zag als een modderig paadje is in de loop van het jaar veranderd en nu kijk ik er heel anders naar. Door over het Laarzenpad te wandelen zie je verschillende biotopen, een waterplas, een kronkelend bospaadje en het weiland. En vooral mooie luchten. Door intensief om je heen te kijken en even stil te staan zie je meer en dat laten de cijfers ook zien.



Het gebied Wassergeest is ieder seizoen verrassend en iedere maand heeft een andere soort de hoofdrol. Sommige soorten zie je maar voor een korte duur.

Nog een laatste mooi natuurmomentje Wassergeest. In december bij een van de laatste bezoeken van 2022 was na een pittig koud nachtje de wereld veranderd in een bevroren sprookje. Op de vogelpas is een paar-tje zwaan het ijs aan het controleren of het sterk genoeg is. Dit beeld pak ik nog mooi even mee.



Knobbelzwanen op het ijs (Adrie van Dam)

Werkgroep Natuurinventarisatie Langeveld

Door: Maud van der Veen

Nadat we in voorgaande jaren Landgoed en Golfbaan Tespelduyn en Landgoed Wassergeest geïnventariseerd hebben, richten we ons in 2023 op Natuurgebied Langeveld in Noordwijkerhout, dat net als Wassergeest in het bezit is van het Zuid-Hollands Landschap.

Doelen

We hebben verschillende doelen geformuleerd:

- We willen voor de BioBlitz in ieder geval 750 soorten identificeren.
- We willen aanbevelingen formuleren voor het onderhoud van het gebied.
- We willen zelf nieuwe soorten ontdekken en van elkaar leren.
- We willen lekker buiten zijn.

Het gebied

Het gebied Langeveld is ongeveer 40 hectare groot. Het ligt langs de Vogelwaardreef in Noordwijk en grenst aan de duinen. Het is onderdeel van Nationaal Park Hollandse Duinen.



BioBlitz

We hebben een BioBlitz aangemaakt in Waarneming.nl waardoor alle waarnemingen, die er gedaan worden binnen dat gebied, meetellen. Dus niet alleen de waarnemingen van de werkgroep, maar ook van andere waarnemers.

Zie: <https://waarneming.nl/bioblitz/bioblitz-natuurgebied-langeveld-2023/>



Data

We gaan elke derde zaterdag van de maand gezamenlijk een ronde lopen op Langeveld. We starten om 9.30 en eindigen om 12.00 uur.

De data zijn: 21 januari, 18 februari, 18 maart, 15 april, 20 mei, 17 juni, 15 juli, 19 augustus, 16 september, 21 oktober, 18 november en 16 december 2023.

Meelopen?

Mocht je zin hebben om een keer mee te lopen, meld je dan een paar dagen van te voren aan bij Secretaris@bollenstreek.knnv.nl. Dan krijg je te horen waar het startpunt van de inventarisatie is.

Nieuwe Werkgroep Roofvogels Rijnland

Door: Wil Tamis

De nieuwe Werkgroep Roofvogels Rijnland, afgekort WRN-Rijnland, heeft tot doel het monitoren en ringen van roofvogels, om hiermee het broedsucces, het broedgedrag en de conditie van roofvogels en uilen in de regio Rijnland te volgen. Naast het monito-



ren is ook de voorlichting en de bescherming van roofvogels en hun nesten (horsten) en kasten een belangrijk doel. Onder roofvogels verstaat we zowel de dagroofvogels als de nachtroofvogels (uilen), maar we gaan ook op de Raaf letten, een soort die zich langzaam aan het uitbreiden is.

De biodiversiteit staat al geruime tijd onder grote druk door tal van oorzaken. De belangrijkste oorzaken zijn de intensivering van het landgebruik en de voortschrijdende verstedelijking, hetgeen leidt tot achteruitgang van de omvang en kwaliteit van de natuur. Hierdoor gaan veel soorten planten en dieren in Nederland achteruit. Eén van de belangrijke ambassadeurs van de biodiversiteit is de groep van roofvogels. Naast de achteruitgang van hun leefomgeving, lijden ze ook door verstoring van nesten (bijv. door nestfotografie of illegale bejaging). Naast dit beeld van achteruitgang zien we een aantal soorten roofvogels steeds meer met succes broeden in het stedelijke gebied. Dat geeft ook weer kansen voor het publiek om met deze groep kennis te maken.

De roofvogels worden nog niet goed gecoördineerd in kaart gebracht in de regio Rijnland, met uitzondering van bijv. de Slechtvalk (WSN-Zuid-Holland) en de roofvogels in de Amsterdamse Waterleidingduinen (WRN-Koning). De Kerkuil en Steenuil worden grotendeels goed gemonitord bijv. door de Kerkuilenwerkgroep Bollenstreek, gecoördineerd door een actieve provinciale uilenwerkgroep gericht op Kerkuilen en Steenuilen.

Het werkgebied ligt globaal van de kust (Wassenaar-Noordwijk) tot in het binnenland tot aan Alphen a/d Rijn, grofweg Zuid-Holland noord en Noord-Holland zuid. In de winter start de inventarisatie van de horsten/nesten.

In het broedseizoen van ca. april tot in augustus worden nesten/horsten en nestkasten (voor zover nog niet gedaan door nestkastwerkgroepen) gecontroleerd. Het ringwerk vindt hoofdzakelijk plaats van half mei tot half juli (of zelfs later voor 2^e legsels kerkuilen).

Bij het monitoren van de roofvogels staat altijd het welzijn van deze vogels en hun jongen voorop, door op de juiste momenten en onder de juiste omstandigheden het onderzoek te doen. De bekende nesten en nestkasten worden gevolgd in het veld. Bezette nesten en kasten worden gevolgd met een camera op een stok of door visuele controle, en in uitzonderlijke gevallen kunnen er wildcamera's geplaatst worden. Als de jongen groot genoeg zijn, kunnen deze worden geringd. Bij nesten in bomen is daar vaak de hulp van zgn. semiprofessionele klimmers voor nodig. Tijdens het ringen van de vogels kan van een deel van de geringde vogels een monster (veren, poep etc.) genomen worden voor nader onderzoek, naar het voorkomen van zoönosen (ziekteverwekkers die van dier naar mens kunnen overspringen) zoals vogelgriep of WestNijlVirus (WNV). De vorderingen worden bijge-



houden in een online nestkaartenprogramma voor de smartphone. Uiteindelijk worden de broedgegevens verwerkt in een zogenaamde nestkaart, die gebruikt worden door SOVON en de landelijke WRN, de landelijke kerkuil- en steenuil-werkgroepen, en de ringgegevens in GRIEL van het Vogeltrekstation.

Iedereen met een warm hart voor én enige kennis van roofvogels en uilen kan meedoen. Dat zijn op de eerste plaats individuele vrijwilligers, die lid zijn van een vogelwerkgroep, KNNV, IVN, ringgroep etc. of mensen met veel belangstelling en voldoende kennis van roofvogels en uilen. Deze mensen houden hun eigen omgeving op de aanwezigheid van mogelijk broedende roofvogels in de gaten, zij zijn de ogen en oren in het veld. Verder zoeken we ook: klimmers, (assistent-/aspirant) ringers en mensen die willen meehelpen organiseren. Tenslotte zijn er de landeigenaren, met nesten of nestkasten op hun terrein, die de roofvogels een warm hart toedragen, of landeigenaren die een nestkast of nestmand zouden willen plaatsen. Indien gewenst kunnen we die in contact brengen met de kerkuilwerkgroep Bollenstreek. Een andere mogelijkheid is dat we landeigenaren adviseren over het zelf maken of aanschaffen, en het plaatsen en onderhouden van een nestkast.

Meer informatie kunt u vinden op onze website: <https://www.roofvogels-rijnland.nl/> of verkrijgen door ons een mail te schrijven op: roofvogels.rijnland@gmail.com.

BioBlitz 400 Eendenkooi Warmond

Door: Wil Tamis

De Eendenkooi van Warmond is de enige nog intacte en werkende eendenkooi in het noorden van Zuid-Holland. Sinds 2008 is deze eendenkooi in beheer van een groep vrijwilligers en mede dankzij de inzet van de gemeente en enkele grote subsidies is de eendenkooi in goede staat gebracht. De Kooi heeft zes pijpen waarmee eenden kunnen worden gevangen, tegenwoordig voornamelijk om na ringen en meten, weer te worden vrijgelaten voor wetenschappelijk ringonderzoek. Maar ook voor onderzoek naar het voorkomen van zoönose, zoals Vogelgriep. De kooi ligt tussen Warmond en Sassenheim, bijna aan de oevers van de Kagerplassen. In het voorjaar en de zomer worden er rondleidingen gegeven. Er is een actieve groep vrijwilligers die wekelijks bezig is met het onderhoud en onderzoek in de kooi.



Dit jaar is een bijzonder jaar, de Eendenkooi van Warmond bestaat namelijk 400 jaar. Een van de activiteiten is meer aandacht voor de biodiversiteit in de kooi, door het houden van een zogenaamde BioBlitz. In een jaar tijd proberen we zoveel mogelijk soorten planten en



dieren te vinden, vaak wordt dan duizend soorten als streefaantal gebruikt. De eendenkooi is echter beperkt van omvang, dus daarom gebruiken we een streefaantal van 400 soorten, passend bij het 400-jarig bestaan. Het gaat om soorten uit alle mogelijke groepen: vogels, planten, zoogdieren, vissen, insecten (zoals nachtvlinders), paddenstoelen etc. Alle soorten worden bijgehouden op Waarneming.nl, daarin heeft de eendenkooi een eigen gebied. Om te beginnen zullen met name de vrijwilligers van de eendenkooi werken aan de BioBlitz 400. Ook mensen die niet vertrouwd zijn met het herkennen van soorten planten en dieren kunnen meedoen. Er zijn tegenwoordig hele goede identificatie apps beschikbaar (ObsIdentify en IObs), waarbij met een goede foto een soort op naam kan worden gebracht en ook kan worden ingevoerd in Waarneming.nl. Als mensen dat te ingewikkeld vinden (app installeren, account waarneming.nl), dan kun je de foto ook naar mij opsturen, dan wordt de waarneming alsnog met jouw naam ingevoerd. Maar er zijn veel groepen waar we in de eendenkooi niet veel kaas van hebben gegeten, denk aan insecten en mossen (niet altijd makkelijk een foto van te maken). Daarom willen wij externe natuurhistorische verenigingen uitnodigen om deel te nemen aan de BioBlitz 400, d.m.v. een excursie of een klein onderzoekje in overleg met ons.

Neem in dat geval contact met ons met een e-mail naar na-tuur@eendenkooiwarmond.nl.

Geen wedstrijd zonder een prijs. Degene die de 400^e soort vindt, wint daarmee het prachtige boek Van Aardaker tot Zwanenbloem, Flora van de Duin- en Bollenstreek van de hand van Jelle van Dijk en Hans van Stijn.

Verdere informatie:

- Eendenkooi:
 - o <https://www.eendenkooiwarmond.nl/>
 - o <https://www.facebook.com/EendenkooiWarmond>



Het eerste levensjaar

Door: Gerard Spaans

Op 'n ochtend in mei
toen brak er een ei
in 't nest van een merel;
gepiep liet zich horen,
een jong was geboren,
een wijfje, geen kerel.
Met broertjes en zusjes
zat zij daar heel knusjes
nog onder haar moeder
te roepen om vader;
die kwam soms in 't kader
van wormengevoeder

Ze groeide en groeide,
maar 't noodlot verknoeide
haar jeugd en sloeg toe:
een kat vond het nest
en doodde de rest,
maar zij, vraag niet hoe,
ontsnapte en vluchtte
een struik in en zuchtte:
"Wat was dat voor wezen?"
Ze is daar nog even
uit angst voor haar leven
de kat blijven vrezen.

De zomer passeerde,
ze at veel en leerde
met moed overleven
en met veel tumult
als echte adult
geluk na te streven.

De herfst arriveerde,
haar donskleed verweerde,
het weer ging vergrijzen.
De buurmerels zeiden
zich voor te bereiden
om zuidwaarts te reizen.

De blaadjes verdwenen
en winden verschenen
van grotere orden.
De temp'ratuur daalde,
het voedsel verschraalde:
't was winter geworden.

Het weer werd bedaarder,
maar toch werd het zwaarder:
rond Kerst ging het vriezen.
De merel begon
als sneeuw voor de zon
haar hoop te verliezen.
Een wonder geschiedde:
de merel bespiedde
een schaalte met eten
en zelfs één met water!

Ze heeft er dus later
nog maanden gezeten.
De lente weerkeerde
en 't groen triomfeerde;
de merel verblijdde.
Het duurde niet lang
eer een prachtige zang
haar tot broeden verleidde.



Waarnemingen 1 november 2022 t/m 31 januari 2023

Door: Sarah Humphrey

Een korte vorstperiode halverwege december betekende dat de schaatsen even uit het vet konden. De Kieviten zochten de vorstgrens iets zuidelijker op en men hoopte op wintergasten zoals de Pestvogel. Helaas geen Pestvogels, maar wel een Grote Burgemeester, en dan wel op het dak van een schuur in een woonwijk in Sassenheim! Twee Casarca's blijven een korte tijd in de Mottigerpolder te Voorhout en een Steppiekiekendief jaagt in Polder Het Langeveld in Noordwijkerhout. Daar bleef het wat bijzondere waarnemingen betreft bij.

150 Futen zijn op 18 december op het Oosterduinse Meer te Noordwijkerhout (CZU) te zien. Tijdens de maandelijkse slaapplaatstelling op 16 december van Grote Zilverreigers op de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim zijn er 60 vogels geteld. Een maand later op 17 januari zijn het er 48 ex. (HVS). Een Kleine Zilverreiger vliegt op 18 december over de Noordzijderpolder in Noordwijkerhout (MWI). Tijdens de jaarlijkse wintertelling van Ooievaars in het weekend van 14 en 15 januari zijn er maar twee vogels gezien: in de omgeving van de Grote Looster te Lisse (WNL). Misschien hield het slechte weer (veel wind en regen) veel vogelaars thuis. Op 24 december zijn 60 Knobbelzwanen geteld in de Hemmeerpolder te Warmond (SHU). Een groep van 110 Toendrarietganzen is op 29 januari ter plaatse in de Kooipolder te Sassenheim (HVS). 45 Kleine Rietganzen vliegen op 7 november in zuidelijke richting over de Kagerbuurt te Sassenheim (JDR). Een maand later op 6 december vliegt er een groep van 30 vogels in noordelijke richting over het centrum van Sassenheim (HVS). 325 Kolganzen vliegen op 13 november in zuidoostelijke richting over de zuidelijke deel van de Zwetterpolder in Noordwijkerhout (HVE). Op 27 december vliegen er 1500 vogels op vanuit de Hemmeerpolder in Warmond (WNL). Op 17 december zijn er 310 foeragerende Grauwe Ganzen in de Elsgeesterpolder te Voorhout (JVD). Twee eerste jaar Rotganzen zijn op 24 november tussen de Grauwe Ganzen in Polder Boekhorst gezien (JWI). Van 18 tot en met 31 januari is er een ♂ en een ♀ Casarca aanwezig in de Mottigerpolder te Voorhout (VWA). De vogels zijn goed te zien vanaf het Kroftwegje in Sassenheim. Op 20 december zijn er 300 Krakeenden ter plaatse in de Vosse- en Weerlanerpolder te Hillegom (LBU). 173 Wintertalingen rusten op 17 december op de grote vijver bij Nieuw Leeuwenhorst in Noordwijkerhout (JVD). Hier is op 2 november een Zomertaling ter plaatse (JVD). 50 Slobeenden en 8 Tafeleenden zijn op 15 januari aanwezig op de Klinkenbergerplas (RGE). Op 12 november zijn er 210 Smienten ter plaatse in de Fagelsloot van de Zwetterpolder (JVD).



75 Kuifeenden zijn op 13 januari ter plaatse op de grote plas bij Nieuw Leeuwenhorst (CZU). Leuk is de waarneming van 3 ♂ Pijlstaarten op 17 december ter plaatse op de Klinkenbergerplas (HVS).

Alle waarnemingen van Brilduikers zijn op het Norremeer gedaan. De eerste 4 exemplaren van de winter zijn hier op 7 december te zien, dat is bijna een maand later dan vorig jaar (JDR). De grootste groep is van 6 vogels op 17 januari: 3 ♂ en 3 ♀ (HVS). Een ♀ Middelste Zaagbek is op 11 december ter plaatse op het Norremeer (HVS). Op 18 december is er een ♂ Grote Zaagbek ter plaatse op het Oosterduinse Meer in Noordwijkerhout (CZU). Op 29 januari is er een ♀ ex. te zien op het Norremeer (WNL).

Een Steppiekiekendief jaagt op 28 november in Polder Het Langeveld in Noordwijkerhout (RGE). Op 13 november is er een jagende Blaauwe Kiekendief te zien in de Hoogeveense Polder te Noordwijkerhout (WNL). Een jagende ♀ Havik zorgt op 28 januari voor grote paniek onder de plaatselijke vogels in de wijk Elsbroek te Hillegom. Overal zijn er alarmroepen te horen en dan is het ineens stil, minutenlang is er geen vogel meer te zien of te horen (TVH). Op 6 december is er een jagende Sperwer te zien in het centrum van Voorhout (MDG). Een ♂ ex. zit op 4 januari uit te buiken in een achtertuin in Noordwijkerhout na het opeten van een Huismus (WNL). Op 28 januari jaagt een ♀ vogel op Spreeuwen in de Floris Schouten Vrouwenpolder Noord te Sassenheim (WNL).

Een Smelleken jaagt op 24 november in de Noordzijderpolder Kraaierslaan te Noordwijkerhout (RGE). Op 16 november is er een Slechtvalk ter plaatse in Polder Boekhorst te Voorhout (JWI). Een ♀ ex. is op 25 november te zien op de kerktoeren in het centrum van Sassenheim (EBO). Twee vogels vliegen op 15 december over Nieuw Leeuwenhorst in Noordwijkerhout, een met prooi in de klauwen (WNL). Nog twee exx. vallen op 2 januari een Buizerd lastig op de grond in de omgeving van de Grote Looster in Lisse (WNL). Een vogel is op 29 januari te zien op de toren van het Leeuwenhorst Congrescentrum in Noordwijkerhout (WNL).

Verschillende groepen Patrijzen zijn de afgelopen tijd gezien. Op 2 november is er een groep van 12 vogels aanwezig in het westelijke bollengebied te Hillegom (LVT). Een groep van 16 vogels is op 24 november ter plaatse in de omgeving van de Grote Looster in Lisse (WNL). Een nog grotere groep van 18 exx. is op 18 december te zien in Polder Het Langeveld te Noordwijkerhout (LPU). Andere waarnemingen komen uit de Beekpolder en de Elsgeesterpolder in Voorhout (VVA). Een roepende Watterral is op 26 november te horen op de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim (HVS). Op 28 januari zijn er twee vogels roepend te horen bij het Oosterduinse Meer in Noordwijkerhout (RIA).



200 Goudplevieren zijn op 29 januari ter plaatse op de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (WNL). 600 opvliegende Kieviten zijn op 27 december te zien in de Hemmeerpolder te Warmond (WNL). Een Bonte Strandloper is op 3 november ter plaatse in Polder Boekhorst te Voorhout (JWI). Hier op 2 november zijn er twee Kemphanen te zien (JWI). Een Bokje is op 30 november ter plaatse in het zuidelijke deel van de Zwetterpolder in Noordwijkerhout (HVE). Op 17 december zijn er niet minder dan 15 Watersnippen ter plaatse bij de Klinkenbergerplas (HVS). Op 16 november vliegt een onfortuinlijk Houtsnip tegen een kantoorraam te pletter op de Zilkerduinweg in De Zilk (WNL). Tijdens een van de laatste inventarisatierondes op Wassergeest in Lisse is er op 8 december een foeragerende vogel te zien (SWE, TVH). Twee exx. zijn op 13 december ter plaatse in de Heempark te Hillegom (WNL). Zes Wulpen zijn op 20 december ter plaatse in de Hoogewegpolder, net buiten Voorhout (WNL). Op 12 november zijn er 2 Witgatten ter plaatse in de Vosse- en Weerlanerpolder te Hillegom (LVT).

Gaaf is de waarneming op 3 januari van een tweede kalenderjaar Grote Burgemeester in het centrum van Sassenheim. De vogel blijft rond 20 minuten op het dak van een schuur zitten en vliegt daarna richting Park Rusthoff. Het is de allereerste exemplaar van deze soort voor Sassenheim (HVS). Later die dag is hij teruggevonden op het Norremeer tussen duizenden meeuwen (JWI). Pas op 27 januari is de vogel weer ontdekt in de Floris Schouten Vrouwenpolder Noord te Sassenheim (JWI), waar hij een aantal dagen blijft rondhangen (VWA).

Een eerste kalenderjaar Pontische Meeuw is op 18 december ter plaatse bij het Oosterduinse Meer te Noordwijkerhout (CZU).

Een groep van 52 Holenduiven is op 23 november te zien in de Hoogeveense Polder te Noordwijkerhout (WNL). Een roepende ♂ Bosuil is op 28 januari te horen op het Sollasi bungalowpark (RJA). Een Ijsvogel is op 4 november aanwezig op Landgoed Wassergeest te Lisse (PVE). Op 11 december is een vogel ter plaatse in het centrum van Hillegom (LVT). Twee vogels zijn op 17 december te zien bij de Klinkenbergerplas (HVS). Een ex. is op 26 januari ter plaatse in het Keukenhofbos te Lisse (WNL).

Een roepende Groene Specht is op 26 november te horen op Nieuw Leeuwenhorst in Noordwijkerhout (WNL). De eerste roffelende Grote Bonte Specht van het jaar is op 8 januari te horen op Landgoed Wassergeest (TVH). Een groep van 110 Veldleeuweriken is op 14 december ter plaatse langs het Kroftwegje in Sassenheim (JWI). De Grote Gele Kwikstaart is de afgelopen periode regelmatig te zien in de Bollenstreek. Deze wintergast is zowel in de polder als in de bebouwde kom te vinden. 9 Witte Kwikstaarten zijn op 11 december ter plaatse in Polder Boekhorst



te Voorhout (JWI). Een ♂ Roodborsttapuit is op 18 december aanwezig in Polder Het Langeveld (LPU). Op 13 november zijn er 24 Kramsvogels ter plaatse in het zuidelijke deel van de Zwitterpolder (HVE). Dit is de grootste groep van de afgelopen periode. Een groep van 20 Koperwieken is op 13 november te zien in de Vosse- en Weerlanerpolder te Hillegom (WNL). De eerste zingende Zanglijster van 2023 is op 8 januari te horen bij Huys te Warmond (WNL). Een ♀ Zwartkop foeraeert op 13 december in een tuin in Warmond (WNL). Op 22 januari is er een ♂ ter plaatse in de Postwijk te Sassenheim (WNL).

Er zijn drie waarnemingen van overwinterende Tijftjaffen binnengekomen. Op 19 november is er een vogel ter plaatse in de Kooipolder te Sassenheim (WNL). Een ex. is op 30 november te zien op de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim (JDR). Op Nieuwjaarsdag is er een ex. ter plaatse bij de Klinkenbergerplas (RGE). Een Cetti's Zanger is op 5 december aanwezig bij Oud Leeuwenhorst in Noordwijkerhout (MWI). Op 20 januari is er een ex. ter plaatse bij de Oosterduinsemeer in Noordwijkerhout (CZU).

Er zijn opvallend veel waarnemingen van Vuurgoudhanen binnengekomen. Zeker in milde winters kan deze wintergast in grote aantallen in Nederland blijven en is dan vaak te zien in de bebouwde kom. Op 23 november is er een vogel ter plaatse in de Kagerbuurt te Sassenheim (JDR). Een ex. is op 16 december te zien in de wijk Poelpolder te Lisse (WNL). Nog een ex. is op 5 januari aanwezig in het centrum van Hillegom (WNL).

Een Glanskop is op 19 november ter plaatse in de Lageveense Polder te Lisse (WNL). Op 27 december is er een Zwarte Mees ter plaatse op Landgoed Wassergeest in Lisse (SWE). Een groep van 25 Staartmezen is hier op 2 november te zien (WNL). Op 8 januari is er een Witkopstaartmees aanwezig, de vogel is samen met een groep Staartmezen (TVH). Zes Boomleeuweriken zijn op 3 december ter plaatse in de Oosteinderpolder te Hillegom (LBU). Drie Ringmussen zijn op 19 november ter plaatse in een struik op het terrein van de St. Bavo in Noordwijkerhout (WNL). Een groep van 400 Vinken is op 20 december te zien in de Zilkerpolder te Noordwijkerhout (LBU). 30 Groenlingen vliegen op 29 december in zuidoostelijke richting over de Kagerbuurt in Sassenheim (WNL). 7 Kepen zijn op 12 december ter plaatse in de Vosse- en Weerlanerpolder te Hillegom (WNL). Op tweede kerstdag zijn er 30 Sijzen te zien op Landgoed Wassergeest (TVH). Leuk is de waarneming van een ♂ Goudvink op 21 november op Recreatiepark De Hoflee in Warmond (WNL). Op 14 november zijn er 6 Rietgorzen ter plaatse in de Elsgeesterpolder te Voorhout (JWI).



Met dank aan de waarnemers:

CZU	Casper Zuyderduyn	LPU	Luuk Punt
EBO	Erik Boekhoven	MDG	Mariska de Graaff
HVE	Hein Verkade	MWI	Maarten Wielstra
HVS	Hans van Stijn	PVE	Paul Venderbosch
JDR	Job de Ridder	SHU	Sarah Humphrey
JVD	Jelle van Dijk	SWE	Sjaak Weijers
RGE	Reinder Genuït	TVH	Thomas van Haaster
RJA	Rob Jansson	VVA	Vele waarnemers
JWI	Jan Wierda	WNL	waarneming.nl
LBU	Lars Buckx		

Waarnemingen voor de periode 1 februari t/m 30 april kunnen doorgegeven worden via www.waarneming.nl, bereikbaar via onze website, of per email: vogelsbollenstreek@gmail.com

Activiteitenprogramma

Zaterdag 25 maart: Lentevreugd in Wassenaar

Lentevreugd is een voormalig stuk bollengrond uit de jaren 20. Het is een overgangsgebied tussen duin en polder. Het ligt in Wassenaar tegen de binnenduinrand en is 18 jaar geleden omgevormd naar een natuurgebied. Met als doel betere leefomstandigheden te ontwikkelen voor kwetsbare planten en dieren. Wij gaan daar ongeveer 2 uur rondwandelen o.l.v. onze duingids de heer Hugo Woudenberg. Wat treffen we daar zoal aan? Een kudde runderen “Schotse Hooglanders” en Koniks. Zij zorgen voor variatie in de begrazing. Er zijn meer dan 100 vogels gezien op Lentevreugd. O.a. Waterrietzanger, Kiekendieven, Boomvalken en Lepelaars. Wellicht horen we hoog boven ons de Veldleeuwrik. Deze soort is in aantal erg afgenomen, daarom is er onlangs een fonds in het leven geroepen om o.a. het Leeuwerikveld en Vlinderveld goed te beheren.

U kunt zich voor deze excursie opgeven tot **22 maart** bij Lidy van der Salm, per email vdsalm@hotmail.com. Wilt u daarbij opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen, of dat u liever met een ander mee wilt rijden. We verzamelen om 9.30 uur bij het gemeentehuis Lisse. Meerrijders betalen aan hun chauffeur € 2,00.



Zaterdag 1 april: Voorjaarswandeling Tespelduyn

De golfbaan van Landgoed Tespelduyn ligt midden in de bollenvelden. Door de unieke ligging en de hoge terp kun je vanaf de baan de regio prachtig bekijken. Op de baan zelf zijn ook veel bollen aangeplant. Er zijn diverse grote narcissenvelden en daarnaast leuke stinzenplanten tussen de oude eikenbomen. U kunt zich tot **30 maart** aanmelden per e-mail bij secretaris@bollenstreek.knnv.nl of via <https://tespelduyn.nl/mvo/aanmelden-natuurwandeling/>

Zaterdag 8 april: Stinzenplanten wandeling Bennebroekbos

Stinzenplanten zijn een sierplantensoort die vooral voorkomt op landgoederen en buitenplaatsen, zo ook in het Bennebroekbos. Het Bennebroekbos is een klein maar imposant restant van een landgoedbos. Naast de bloeiende stinzenplanten zullen we daar ook dikke beuken en eiken, Rhododendrons en bamboebesjes aantreffen. Het is een bos om even in rond te struinen (ongeveer 1,5 uur) en te genieten van alles wat we zoal tegen komen. Neem vooral ook je verrekijker mee, er zijn hier veel soorten vogels te zien en te horen! Start om 9.30 uur. Glipperweg tegenover de ingang van Linnaeushof, Bennebroek.

U kunt zich tot uiterlijk **5 april** per e-mail aanmelden bij Lidy v.d. Salm: vdsalm@hotmail.com. Vermeld hierbij of u met eigen vervoer gaat en eventueel deelnemers mee wilt nemen vanaf het vertrekpunt (Gemeentehuis te Lisse.) Vertrek aldaar om 9.00 uur.

Woensdag 19 april: Algemene Ledenvergadering

Het bestuur van Natuurvereniging de Bollenstreek nodigt u uit voor de 29ste Algemene Ledenvergadering. De vergadering wordt gehouden op woensdag 19 april vanaf 20.00 uur in Speeltuin de Bijenkorf, Emmastraat 49, 2165 PR Lisse. U kunt zich tot uiterlijk **18 april** per e-mail aanmelden bij secretaris@bollenstreek.knnv.nl of per tel: 06-11098194. Zie verder blz 5 e. v. van deze Duinrel. Aansluitend aan de ALV zal er een fotopresentatie gegeven worden door Annelies Moolenaar. De avond duurt tot ongeveer 22.00 uur.

Zaterdag 29 april: Excursie/wandeling in Waverhoek

Waverhoek is een plas/dras natuurgebied in de Polder Groot-Mijdrecht, iets ten noorden van Vinkeveen en grenst aan de Vinkeveense Plassen. Het is een prachtig open vogelrijk gebied. Vertrek om 08.30 uur vanaf de parkeerplaats bij het gemeentehuis van Lisse. Wij zijn om ongeveer om 13.00 uur weer terug. Wilt u bij uw aanmelding opgeven of u zelf rijdt en dan eventueel en hoeveel personen u mee kunt nemen, dan wel graag met een ander meerijdt. Meerrijders



betalen € 4,00 aan hun chauffeur. U kunt zich tot uiterlijk **27 april** per e-mail aanmelden bij jan.bischoff.tulleken@gmail.com

Zaterdag 6 mei: Birdwatching Day op Tespelduyn

De Nederlands Golf Federatie en Vogelbescherming Nederland organiseren op zaterdag 6 mei 2023 weer Birdwatching Day. Op deze vogelteldag brengen alle golfclubs in kaart hoeveel vogelsoorten er zijn op de eigen golfbaan. Ook Landgoed & Golfbaan Tespelduyn doet samen met KNNV Bollenstreek weer mee met deze bijzondere ochtend. Onder leiding van Otto Thomas, een zeer ervaren vogelaar, gaan we om 7.00 uur op pad, omdat de vogels dan volop zingen. De kans voor een prachtige natuurervaring! U kunt zich tot **4 mei** per e-mail aanmelden bij secretaris@bollenstreek.knnv.nl of via <https://tespelduyn.nl/mvo/aanmelden-natuurwandeling/>

Vrijdagavond 12 mei: Fluisterboot excursie Nieuwkoopse plassen

We hebben op vrijdag 12 mei twee fluisterboten gereserveerd bij B & B de Lake Inn in Nieuwkoop, Zuideinde 29, 2421 AA Nieuwkoop. We varen van 18.00 tot 21.00 uur. Er kunnen 16 mensen mee.

We gaan op zoek naar de Purperreigers, die al vele jaren naar de Nieuwkoopse plassen komen om daar te broeden en hun jongen groot te brengen. We proberen om de Purperreigers van iets dichterbij te zien, maar er is geen garantie. We zullen natuurlijk ook de kans krijgen vele andere water- en rietvogels te zien. Dus fotocamera en verrekijker meenemen om zoveel mogelijk te kunnen genieten. Als er die avond teveel wind is, kan de excursie niet doorgaan.

De kosten voor het varen liggen rond de € 15,00 per persoon. En meerijders betalen € 5,00 aan de chauffeur. Graag bij aanmelden even aangeven of u zelf rijdt of mee wilt rijden. We verzamelen om 17.00 uur op het parkeerterrein bij het gemeentehuis in Lisse. Aanmelden kan tot **10 mei** via e-mail bij jf59vanschie@hotmail.com of via WhatsApp of tel: 06 13561481 bij Jos van Schie.

Vrijdagavond 26 mei: Avondexcursie/-wandeling in De Groene Jonker

Dit natuurgebied ligt in Het Groene Hart tussen Noorden en Zevenhoven. Het is een zeer waterrijk gebied met veel vogels in grote verscheidenheid. Tijdens de excursie/wandeling kunnen wij genieten van de vallende avond. De zonsondergang over het water en de biezen-/rietvelden kan spectaculair zijn door de prachtige kleuren die het zachte licht van de ondergaande zon veroorzaakt. Fotografen noemen dit "het blauwe uurtje", ong. 20-30 minuten voor en na de zonsondergang. Dus fotografen: camera mee en duimen voor mooi weer!

Vertrek om 19.30 uur vanaf de parkeerplaats bij het gemeentehuis van Lisse. Wilt



u bij uw aanmelding opgeven of u zelf rijdt en hoeveel personen u mee kunt nemen, dan wel graag met een ander meerijdt. Meerrijders betalen € 4,00 aan hun chauffeur. U kunt zich tot uiterlijk **24 mei** aanmelden bij jan.bischoff.tulleken@gmail.com

Zaterdag 3 juni: Wandeling op de Noordpier in Wijk aan Zee

Deze keer gaan we naar de andere kant van het Noordzeekanaal, de Noordpier. Voor de meesten onbekend en daarom interessant. Deze wandeling is bedoeld om gezellig te wandelen, waarbij we onderweg aandacht besteden aan de dingen die we tegenkomen en gebruik maken van de kennis die in de groep aanwezig is. Een ieder kan op deze wijze een aandeel hebben in de excursie. De wandeling begint in Wijk aan Zee. De wandeling duurt ongeveer 2 ½ uur. Verzamelen om 7.30 uur bij het gemeentehuis Lisse. Kosten voor meerijden € 4,00. **Opgeven voor 1 juni.** Aanmelden bij Jan Plomp, email janplomp2017@gmail.com, tel. 0252-516545



De Merel (Annelies Moolenaar)





